

handlingar och inkomspolitik 1982-1986 (Publica, 1988). Boken är ett försök att beskriva och förklara hur det rådande osäkerhetstillståndet kring löneförhandlingssystemet uppkommit och utvecklats. Enligt Elvander kan man tala om en "kris" som ligger latent från slutet av 1960-talet och blir manifest på 1980-talet. Han ger en fyllig redogörelse för avtalsrörelserna på 1980-talet (t o m 1986 års avtal).

Läsaren får följa allehanda förhandlingsturer, konflikter och medlingar. Vi åker tur och retur Rosenbad för överläggningar mellan regeringen och arbetsmarknadens parter. Elvander beskriver olika aktörers agerande och inte minst splittningen mellan löntagarorganisationerna. Han har också ambitionen att reda ut diverse förhandlingstaktiska och lönestatistiska begrepp. Läsaren får förklaring till begrepp och termer som ventilförhandling, överhäng, LUG (löneutvecklingsgaranti) och PUG (prisutvecklingsgaranti), löneglidning, INL (icke nivåhöjande lönetillägg), ÅKB (ålders-, kvalifikations- och beföringstillägg) m m.

På det hela taget lyckas Elvander bra med detta. Mycket som ibland i massmedierna framstår som obegripligt sätts här i sitt rätta sammanhang. Elvander betonar mediernas viktiga roll. Det som händer i en avtalsförhandling kan ibland förefalla vara ett spel för galleriet. Det är en missuppfattning anser Elvander. Löneförhandlingar, konflikter etc är viktiga frågor även för tredje man. Och det är en legitim kamp som förs. I denna är det viktigt för såväl arbetsgivare som löntagare att försöka vinna också kampen om den allmänna opinionen.

Vad som saknas i boken är en fylligare och bättre genomgång av den ekonomiska och politiska miljö inom vilket förhandlingssystemet vuxit fram. Här kan en läsare lämpligen komplettera med Erik Lundbergs synpunktsrika essä om den svenska modellen, (Lundberg [1985]).

Vilka är då orsakerna till den "kris" i systemet som enligt Elvander blivit manifest på 1980-talet och finns det någon väg ur "krisen"?

Nils Elvander:

Den svenska modellen

Den svenska modellen. Vad tänker man på när man hör detta? Kanske på framgångsrik social ingenjörskonst – hur man löser samhällsproblem pragmatiskt, med sunt förnuft. På arbetsmarknaden symboliserar "Saltsjöbadsandan" en central del av den svenska modellen. Saltsjöbadsavtalet 1938 förvandlade Sveriges arbetsmarknad från en av de mest konflikthärjade till en av de fredligaste. Detta är nu historia. Lönebildningen har inte fungerat bra under de senaste 15 åren. Vår pris- och lönestegringstakt har legat klart över den som råder i våra viktigaste konkurrensländer. Detta har tvingat fram 5 devalveringar av kronan för att rädda industrisektorns vinst- och konkurrensläge. Parterna på arbetsmarknaden har inte av egen kraft förmått att bryta den ogynnsamma trenden. Därtill kommer de ökande spänningarna mellan och inom privat och offentlig sektor.

"Kris" i systemet

Om detta handlar statsvetaren Nils Elvanders bok *Den svenska modellen. Löneför-*

Intern splittring

Den svenska förhandlingsmodellen bygger på starka och ansvarskännande organisationer som själva tar ansvar för arbetsfreden och för en lönebildning som är förenlig med samhällsekonomisk balans. De centrala organisationernas makt, speciellt gäller detta SAF och LO, har försvagats och de är inte längre lönenormerande. Idag kommer, enligt Elvander, hotet mot ett fungerande förhandlingssystem från organisationernas interna splittring, inbördes konkurrens och ovilja att anpassa sin struktur till det postindustriella samhällets krav. Elvander kallar detta "organisationsbevarandets tröghetsmekanism".

• Ett ökat inslag av inkomstpolitik genom ännu fler regeringsingripanden ser han inte som en bra lösning. Tvärtom, han är mycket kritisk till de olika former av politiska ingrepp som har praktiserats. En del av åtgärderna, typ prisstopp och likviditetsindragningar från företag ser han mest som symbolpolitik. Att gå ännu längre och försöka få något sorts långsiktigt kontrakt mellan regering och arbetsmarknadens parter såsom några prominenta företrädare för de socialdemokratiska partierna och landsorganisationerna i de nordiska länderna föreslog för ett par år sedan (SAMAK [1985]) kallar Elvander korporativism. Detta reser bl a konstitutionella betänkligheter.

Ny facklig struktur

Hur skall då den svenska modellen kunna återställas frågar Elvander. Går det att finna en tredje väg mellan statlig styrning och decentraliserad splittring av arbetsmarknaden? Det är inga småsaker som Elvander föreslår. Vad han vill se är nämligen inget mindre än en helt ny organisationsstruktur på arbetsmarknaden. De centrala organisationerna och förbunden skall brytas sönder nedifrån och ersättas av ett mindre antal stora förhandlingskarteller både på arbetsgivarsidan och på den fackliga sidan. De nuvarande organisationsgränserna mellan arbetare och tjänstemän och mellan offentligt och privat anställda måste genombrutas. Elvander framhåller att den ideologiska samhö-

righeten mellan LO och det socialdemokratiska partiet utgör ett hinder för samgående mellan olika LO- och TCO-förbund.

Han konstaterar att en så radikal strukturomvandling på arbetsmarknaden inte kan ske utan svåra födslovåndor och tar lång tid. Det kan man nog instämma i. Enligt min mening har vi inte tid att vänta på en dylik process, även om den vore realistisk och önskvärd. Sedan den senaste (sista?) devalveringen 1982 har den svenska ekonomins konkurrensläge börjat urgröpas av för snabba pris- och löneökningar. Till följd av en god internationell konjunktur, fallande dollarkurs och fallande oljepriser har vi ännu inte märkt av detta, men det kommer.

Med all respekt för de institutionella förhållandenas betydelse tror jag att man kan formulera vårt lönebildningsproblem på ett enklare sätt än vad Elvander gör. Är det möjligt att upprätthålla ambitionen att ha en av industrivärldens lägsta arbetslöshet samtidigt som vi har världens bäst organiserade och starkaste fackföreningar i ett samhälle som länge präglats av starka utjämningssträvanden?

Kanske är det omöjligt? Men det kan finnas en väg ur dilemmat. Den anpassning till EG som nu inletts i Sverige kommer inom bara ett par år att framtvunga ett ställningstagande till om vi inte bör ansluta oss till det Europeiska Monetära Samarbetet (EMS). Detta skulle i praktiken omöjliggöra fler devalveringar och innebära en anpassning till gemenskapens starkaste valuta, i praktiken D-marken. Då måste vi också ned till vasttysk lönestegringstakt annars hotar utslagning av industrin och ökad arbetslöshet.

Lösningen på vårt dilemma kan således vara: Låt oss påskynda anpassningen till EG genom att knyta kronan till EMS. Då påtvingas aktörerna på arbetsmarknaden den disciplin de själva inte förmår skapa.

Chefsekonom **LARS MATHLEIN**
Statens arbetsgivarverk

Referenser

- Lundberg, E. [1985]: The Rise and Fall of the Swedish Model". *Journal of Economic Literature*, mars.
Solidaritiet för tillväxt och sysselsättning, SAMAK-rapport 1985.